

ULOGA I ZNAČENJE HUMORA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU MLADIH

doc. dr. Renata RELJA

Odsjek za sociologiju
Filozofski fakultet Split
E-mail: rrelja@ffst.hr

Danijel BATURINA

baccalaureus sociologije
E-mail: aenpidi@yahoo.com

Sažetak: Složenost fenomena/pojave humora, inače inherentnog svim sociokulturnim okruženjima unutar svih vremenskih razdoblja, kao i bliskost problematike, odredili su interes autora prema ovoj tematici. Odatle i sam predmet istraživanja, koje je usmjereno na analizu uloge i značenja humora u životu mladih. Empirijskim istraživanjem obuhvaćena su 503 ispitanika na području grada Splita. Terenska faza istraživanja provedena je od svibnja do srpnja 2008., a primijenjena metoda bila je anketa. Unutar istraživanja utvrđeno je kako se humor javlja kao ključan element komunikacije i društvenih odnosa. Ujedno je analiziran i pojam duhovitosti kao ključan konstitutivni element osobnosti. Ustanovljeno je kako se za humorom najčešće poseže radi zabave, te kao za učinkovitom metodom za prevladavanje sukoba, svađa i narušenih odnosa. Mladi uočavaju terapijski učinak humora, kao i njegovu nezaobilaznu ulogu unutar razrednog odjeljenja, gdje utječe na podizanje kvalitete obrazovnog procesa. Konačno, humor je puno više od pukog sredstva zabave. On otvara prostor poboljšanju inter-/intrageneracijskih odnosa, a sami rezultati doprinose sociologiji zabave kao posebnoj sociološkoj disciplini.

Ključne riječi: humor, smijeh, mladi, zabava, kultura, humor u razrednom odjeljenju, terapijski učinak humora, sociologija zabave

1. Uvod

Proučavanje bitnih značajki humora iziskuje multidisciplinarni pristup, pa tako najčešća teorijska polazišta i odrednice ove pojave i fenomena pronalazimo u psihologiji, koja naglašava razumijevanje ljudskih osobina i postupaka prilikom shvaćanja, tumačenja, uporabe, kao i proučavanja utjecaja humora na opće psihičko zdravlje pojedinaca. Istovremeno, i sociologija pruža značajan dopri-

nos u naznačenom kontekstu, posebice prilikom analize ključnih sociokulturnih odrednica humora, tj. s aspekata vrijednosti i normi koje ga neposredno oblikuju i artikuliraju. Tako je interes prema istraživanju humora u sociologiji moguće pronaći unutar njezina šireg interesa prema relativiziranju rutina svakodnevnog života i njihova „podvrgavanja“ sustavnijem istraživanju, posebno unutar etno-metodoloških istraživanja (Ritzer, 1997.: 243-251).

Odabir humora kao predmeta istraživačkog interesa obrazložimo činjenicom da je ovaj sociokulturni fenomen podjednako prisutan u svakodnevnom životu svih ljudi, te je svojstven svim društvima i kulturama (Holman i Kelly, 2001.). Nadalje, humor je izrazito kontekstualan, pa tako „vrste“ humora ovise o tome što je u nekom društvu prihvatljivo. Razlike u vrsti humora koji se ocjenjuje društveno poželjnim, te se kao takav rabi u određenom društvu, govore o njemu samome, njegovim vrijednostima, odnosima i životu pojedinaca. Također, na humor nailazimo na gotovo svim razinama svakodnevnog života, u školi, na fakultetu, poslu, prilikom druženja s prijateljima, obitelji, pa čak i u interakciji s potpunim neznancima, te je gotovo nezamislivo područje ljudskog života i djelovanja koje ovaj fenomen nije dotakao.

Duhovitost je značajka ličnosti, a može se ustvrditi kako se „spretna“ upotreba humora smatra i posebnom društvenom vještinom. Humor potiče na otvorenost prema svijetu i ljudima, kao i na novu percepciju situacija kao rješivih i podnošljivih. On jednostavno pomaže prilikom razumijevanja dotad nepoznate dimenzije života koja se previdjela u nastojanju da se ukalupi u prividni obrazac „normalnosti“.

2. Humor - teorijsko određenje pojma/fenomena

Humor je u svojoj pojavnosti zaseban oblik realnosti. On je svojevrсна alternativa stvarnosti, protuteža svakodnevnom životu, koji je u svojoj pojavnosti inherentno ozbiljan. Ključne su razlike između dvaju interpretativnih oblika stvaranja smisla, tj. značenja društvene zbilje, a to je *ozbiljni oblik* kao dominantan i *humoristični oblik*, koji je subordiniran. Ozbiljni oblik pretpostavlja jedinstvenu društvenu realnost sa zajedničkom referentnom točkom, dok humoristični oblik pretpostavlja višestrukost realnosti po prirodi i otvorenost različitim interpretacijama. Humor ne govori izravno o višestrukosti realnosti nego je on postupno otkriva i pretpostavlja tako što uznemiruje naše pretpostavke o njoj. Granica je između ta dva oblika dvosmislena, i humoristični oblik u sebi sadrži razliku između čistog humora – „proizvedenog“ za potrebe sebe samoga, i primijenjenog humora, stvorenog za skrivene namjere, primjerice „spuštanje“, sarkazam ili kompliment (Hanckok, 2004.: 447-463). Primijenjeni humor obično ima ozbiljnu svrhu. Kako humor prožima brojna okruženja društvenih interakcija, i njegov primijenjeni oblik moguće je sagledati kao konstitutivni element društvene stvarnosti.

Humor ne podrazumijeva pravila vjerodostojnosti koja označuju ozbiljnu interakciju. Umjesto toga, njegova zaigranost proizvodi višestruke interpretativne paradokse i različite perspektive koje Koestler naziva „bisocijacijama“. Radi se o ideji da se humor pojavljuje u trenutku kada postoji naglo kretanje od jednog samokonzistentnog interpretativnog okvira prema drugom ili u trenutku kada se dva okvira neočekivano kombiniraju (Koestler prema Fox, 1990.: 431-441). Zdravorazumska svakodnevna logika prepuna je aksioma koje uzimamo zdravo za gotovo, pa je to područje bogato materijalima pogodnim za oblikovanje humora. Igra sa značenjima zdravorazumske logike može imati dva smjera: prvi je odstupanje od „uobičajene“ logike upuštanjem u besmislene ili apsurdne ideje, ali ta igra može ići i od prosječne misli i inteligencije rabeći pronicljivu i apsurdno „pametnu“ logiku. Zijdreveld ističe kako je smijeh često vrsta odgovora na kognitivnu disonanciju između realnosti svakodnevnog života i realnosti šale. Smijeh to čini na način definiranja događaja u šali kao nerealnih, lažnih, irrelevantnih, besmislenih i zabavnih, i on je ono što trijumfira. Međutim, to se ne mora uvijek pokazati i točnim, jer pojedinci mogu ponekad percipirati stvarnost kao nejasnu, a utvrđena značenja kao kontradiktorna. U takvim situacijama šala kao manifestacija humora može poslužiti kao korektiv, tj. svojevrsno objašnjenje kontradikcija i neodređenosti (Davies, 1984.: 149-150.), odnosno „humor prirodno reflektira konkurirajuće i suprotne vrijednosti koje postoje čak i u najsnažnije integriranim društvima“ (Davies, 1984.: 151). Lyod u ovom smislu tvrdi kako čitav društveni život zahtijeva disciplinarnu silu ismijavanja, pa je upravo to razlog zbog kojeg humor možemo pronaći u svim kulturama. Ovdje se humor dakle povezuje s disciplinom, a potom i s moći, koju su teoretičari humora vrlo često previdjeli (Billig, 2005.). Schklovsky smatra kako je unutar humora više riječ o „formalističkoj igri sa semantičkim i logičkim suprotnostima i inkongurencijama bez mnogo psihološkog ili sociološkog sadržaja“, te je humor, kao i ostale vrste igre, istovremeno dubok i površan, što psihoanalitičke teorije podcjenjuju, ako to uopće i primjećuju. Čovjek, prema njemu, nije samo *homini lupus* nego je i umnogome *homo ludens* (Schklovsky prema Zijdreveld, 1983.: 41).

Još je 1923. godine Grieg zabilježio čak osamdeset i osam različitih definicija humora i smijeha (Grieg prema Lennox, 2002.: 57), oko čijih se određenja i danas „lome koplja“. Iako se naizgled radi o univerzalnim pojavama, svatko ih doživljuje na vlastiti način, ovisno o individualnim vrijednostima i stavovima (Mik-Mayer, 2007.: 9-27).

Ono čemu se smijemo tako je prvenstveno rezultat procesa socijalizacije i sustava vrijednosti. Primjerice, osobe liberalnoga i konzervativnog seta vrijednosti smiješnima i humorističnima ocjenjuju potpuno različite stvari i teme (Willson, 1990.: 461-472). Humor ovisi i o osobama s kojima smo u svakodnevnoj interakciji, posebice njegovi oblici unutar primarnih grupa poput obitelji ili najbližih

prijatelja. Slobodno vrijeme i životni stil također određuju sklonost pojedinim oblicima humora, što je još jedan od razloga koji humor čine tako kompleksnom društvenom pojavom. Nadalje, brojni su izvori odakle je moguće crpiti humor. To mogu biti televizija, radio, internet, dnevni tisak, časopisi, knjige, stripovi, kao i mnogi drugi mediji (Baumgartner 2007.: 319-337, Ginman i Von Ungern-Sterberg, 2003.: 69-77; Gunster, 2002.: 200-223; Holbert, 2005.: 436-453). Podjednako, humor možemo konzumirati samostalno ili u interakciji s drugima, unutar manje ili veće društvene grupe. Kako je humor različit u različitim društvima i u svezi s njegovim dominantnim vrijednostima, povijesti i načinom života, to umnogome određuje način na koji se pojedinci šale, što će im biti smiješno, kao i prikladnu tematiku za humor i moguće tabu teme. Raznoliki tipovi humora govore u prilog tezi o njegovoj razvijenosti i divergentnosti, ne samo kao primarno komunikacijske tehnike nego i kao nezaobilaznog fenomena prilikom konceptualizacije ljudskih iskustava i doživljaja. Shibles u svojem opsežnom istraživanju nailazi na čak sedamdeset tipova humora, upozoravajući pritom kako to nije konačna lista¹. Unutar tako kompleksne klasifikacije, za potrebe našeg istraživanja načinjeno je grupiranje prema najprepoznatljivijim i najučestalijim tipovima humora s namjerom redukcije složenosti klasifikacije.

3. Različiti aspekti humora

Ulogu humora unutar naših života možemo razmatrati s više aspekata. To je fenomen koji nas se izravno dotiče u gotovo svim životnim trenucima pa su, sukladno tome, i njegove uloge mnogostruke. Stoga je moguće istraživati pozitivni učinak humora po naš organizam, unutar kojeg se tijekom smijeha pojavljuju stvarne psihološke i kemijske promjene. Smijeh pomaže otpustiti endorfine

¹ Navedeni tipovi humora su (navedeno u originalu zbog neprevodivosti nekih tipova op.a.): Accident Humor, Allegory Humor, Ambiguity Humor, Analogy Humor, Behavioral Humor, Caricature, Circular Humor, Conceit Humor, Connotation Humor, Context Deviation Humor, Contradiction Humor, Denial, Defense, Mechanism Humor, Deviation from Desire, Deviation from Expectation, Deviation from the Familiar, Deviation from the Ideal, Deviation from Language, Rhyme, Deviation from the Practical, Deviation from Purpose, Deviation from Rule, Deviation from Tradition, Deviation from the Usual, Expand Metaphor Humor, Exaggeration Humor, Escape or Release Humor, Hypocrisy Humor, Impossible Humor, Insight Humor, Ignorance Humor, Irony, Cosmic Irony, Irrelevance, Blatant Lie, Take Things Too Literally, Logical Fallacies, False Appeal to Pity, False Cause, Change Topic to Avoid Subject, False Assumption, Doesn't Follow, Refuse to Discuss, Relativism, Attack the Person Rather than the Subject, Miss the Main Point, Use of Anger Instead of Reason, Metaphor Humor, Mimicry, Misclassification Humor, Name Calling Humor, Obvious Humor, Paradox Humor, Perceptual Humor, Personification, Pretense Humor, Rationalization Humor, Reduce to Absurdity Humor, Reversal Humor, Riddl, Ridicule, Satire, Self-Deprecation, Simile or False Analogy, Singing, Stereotype Humor, Substitution Humor, Trick or Deceit, Understatement Humor, Useless Humor, Value Deviation Humor, Forbidden Value Term Humor (Shibles, 2007.: 4-12).

koji su prirodni ublažavatelji bola i proizvodi rezultate slične poželjnim učincima atletskih vježbi, pojačavajući proces disanja i povećavajući izmjenu kisika. U tom smislu, dokazano je kako humor i smijeh imaju blagotvoran učinak na tijek bolesti ili na sam bol (Wallinger, 1997.: 31; Adamle i Ruth, 2005.: 287-290). Morman Cousin još je 1979. ustvrdio kako deset minuta smijeha pruža dva sata smanjenja intenziteta bola (Weisenberg i sur. prema Kruse, 2006.: 187), a znatno poboljšanje u raspoloženju očituje se čak i prilikom forsiranog smijeha (Foley i sur., prema Kruse, 2006.: 189). psihološkog aspekta, ističe se značajna uloga humora prilikom redukcije anksioznosti i stresa, pa nam humor pomaže prilikom spoznaje apsurdnosti nefleksibilnih ponašanja i nerazumijevanja. Fay svojim istraživanjem dolazi do spoznaje kako su pojedinci koji se ponajbolje nose sa stresom upravo oni koji najviše cijene humor (Fay prema James 1995.: 251-252), a do sličnih rezultata dolazi i Simon u istraživanju iz 1990. godine, uočavajući pozitivnu korelaciju između upotrebe situacijskog humora i prevladavanja stresa (Simon prema James, 1995.: 251-252).

Humor može utjecati na odnose među pojedincima na više načina - on privlači pozornost, provocira misli, „brusi“ vještinu predviđanja, donošenja odluka, prisjećanja, rješavanja problema i vizualne maštovitosti. On oslobađa kreativne kapacitete, promovira zajedništvo i prijateljstvo, pomaže prilikom suočavanja s neuobičajenim i teškim životnim situacijama i njihova prevladavanja, poboljšava komunikaciju i razvija vokabular. Humor može biti učinkovita početna točka za proučavanje drugih kultura, on promovira dobro zdravlje, samopoštovanje i samopouzdanje, motivira i opskrbljuje energijom, potpomaže poželjno ponašanje, pomaže održavanju discipline, učinkovit je prilikom rješavanja sukoba i smanjenja tenzija (Wallinger, 1997.: 32). No, humor posjeduje i destruktivnu stranu. Sramoćenje, sarkazam, ironija i ismijavanje također su njegovi oblici, i to oni s negativnim predznakom, kojima nije mjesto unutar poželjne međuljudske interakcije (Ivanko i sur., 2004.: 244-263; Pexman i Olineck, 2002.).

Tako je smijanje „sa“, a ne smijanje „prema“ bitno obilježje koje humor čini konstruktivnim i pozitivnim društvenim fenomenom i pojavom.

4. Metodološki aspekti istraživanja

4.1. Problem i ciljevi istraživanja

Odabir humora kao predmeta istraživanja prvenstveno je određen iznimnom složenošću ovoga društvenog fenomena/pojave koji pronalazimo unutar svih sociokulturnih okruženja u svim vremenskim razdobljima. Istraživački interes nije rezultat samo iznimne složenosti fenomena humora nego je dijelom rezultat i tzv. „ljudskosti“ i bliskosti problematike, odnosno humor je osoban i prirodan svakom čovjeku. Nisu, naravno, svi pojedinci ujedno i duhovite osobe, ali svi se, ili

barem velika većina, smiju i smijeh i humor smatraju nečim poželjnim. Polazeći od tih aspekata, unutar empirijskog istraživanja usmjerili smo se na istraživanje humora, njegove uloge i značenja prvenstveno u životima mladih. Rad je stoga doprinos razumijevanju humora u određenom vremenskom i prostornom okviru, među određenom populacijom njegovih „konzumenata”, te kao takav može biti tretiran kao svojevrsan doprinos sociologiji zabave.

Istraživanje kreće od pretpostavke o humoru kao transkulturalnom fenomenu/ pojavi prisutnom unutar svih sociokulturnih okruženja, s naglaskom na različitost manifestacije, uvjetovane prvenstveno specifičnošću samog okruženja. Zbog globalizacije i, posljedično, sve veće sličnosti između načina života i vrijednosti u širem sociokulturnom kontekstu, uvažavajući pritom vlastite posebnosti, humor unutar našega društva sličniji je onome zapadnjačkog sociokulturnog modela. To pogotovo vrijedi za mlade, koji ujedno i čine ciljani uzorak unutar našeg istraživanja, a koji odrastaju u inherentno globaliziranom svijetu. Putem medija, ali i ulaskom stranih korporacija na naše tržište, mladima su dostupni gotovo svi sadržaji kojima raspolažu i njihovi vršnjaci sa Zapada. Također, generaciji današnjih mladih dostupne su i sve vrste informacija, mnogo više negoli bilo kojoj prijašnjoj generaciji, što također bitno utječe na njihovu spoznaju, ali i na sustav vrijednosti i aktivnosti. Ovo naglašavamo iz razloga što su koncepti i teorijski pristupi humoru, kao i ciljevi istraživanja dobiveni temeljem literature koja je većim dijelom pisana i razmatrana upravo od autora zapadnih društava.

Naš temeljni cilj stoga je bio istražiti ulogu i značenje humora u životu mladih. Taj temeljni cilj razradili smo putem posebnih ciljeva koji su se odnosili na značenje humora unutar interpersonalnih odnosa, značenje humora i njegovu društvenu funkciju, te terapijski učinak humora i značajke humora u razrednom odjeljenju.

4.2. Metoda istraživanja, definiranje uzorka i provedba istraživanja

U istraživanju je primijenjen kvantitativni metodološki pristup i metoda ankete, kao najprimjerenija u kontekstu postavljenih ciljeva istraživanja. Oblikovani instrument sadržavao je kombinaciju pitanja otvorenoga i zatvorenoga tipa. Primijenjene su metode deskriptivne statistike, a za provjeru zavisnosti varijabli upotrijebljen je hi-kvadrat test. Empirijski (kvantitativni) podaci deskriptivne analize obrađeni su programskim paketom SPSS za OS Windows.

Ispitanici u istraživanju bili su mladi, oni između 15 i 29 godina starosti².

² Unutar razmatranja naznačenih granica mladosti različita su mišljenja. Može se ustvrditi kako se gornja granica mladosti podiže, tj. uočen je tzv. fenomen produžene mladosti, odnosno, da se donja granica spušta. O konceptualizaciji dobnih granica mladosti više u knjizi *Mladi na margini društva i politike* (Ilišin, 1999.: 21-25). Međutim, ovo istraživanje preuzima navedene dobne okvire.

Međutim, ovo istraživanje preuzima navedene dobne okvire. Sami ispitanici/ce bili su podijeljeni u četiri poduzorka. Mladi su bili prva i najopćenitija razina klasifikacije, unutar koje su izdvojeni iz opće populacije kao posebna istraživana skupina. Ukupan uzorak mladih na području grada Splita iznosio je 503 ispitanika/ice, što je jedan posto od ukupne populacije svih podskupina mladih, koja je iznosila 50.326. Na drugoj razini klasifikacije, mladi su podijeljeni u četiri poduzorka - na srednjoškolce, studente, zaposlene i nezaposlene - a poduzorcima su proporcionalni broju ispitanika prema udjelu u ukupnoj populaciji. Unutar svakog od četiri poduzorka i treća je razina klasifikacije. Unutar nje, srednjoškolci su podijeljeni s obzirom na zastupljenost škole koju pohađaju u ukupnom broju srednjoškolaca, studenti prema udjelu studenata fakulteta na kojem studiraju s obzirom na ukupan broj studenata Splitskog sveučilišta, dok su zaposleni i nezaposleni podijeljeni prema dobnom kriteriju, u kojem su razlikovani oni od 15 do 19 godina, oni između 20 i 24 godine, te ispitanici koji su imali od 25 do 29 godina. Tako su konačno dobivene brojke od 136 srednjoškolaca, 130 studenata, 37 nezaposlenih i 199 zaposlenih.

Terenska faza istraživanja obavljena je u razdoblju od 26. 5. do 24. 7. 2008. godine. Prostorni okvir istraživanja bilo je područje grada Splita. Ispitani su srednjoškolci na području Splita, studenti sa Splitskog sveučilišta, a nezaposleni i zaposleni bili su određeni iz splitskih područnih ureda za zapošljavanje i mirovinskog osiguranja.

5. Rezultati i diskusija

5.1. Sociodemografske značajke ispitanika

Ispitanici unutar našega istraživanja gotovo su podjednako zastupljeni u odnosu na *spol* (52,5 posto njih muškoga i 47,5 posto ženskog spola). *Dobna struktura* bila je određena samim uzorkovanim grupama. Tako se za poduzorak srednjoškolaca težilo ispitanicima u okviru ukupnoga dobno uzorka u rasponu od 15 do 29 godina, a isto je vrijedilo i za studentski poduzorak. Nezaposleni i zaposleni grupirani su unutar tri dobne skupine - od 15 do 19 godina, potom od 20 do 24 godine te konačno od 25 do 29 godina, a u uzorku su proporcionalno zastupljeni u odnosu na svaku pojedinačnu skupinu unutar one od 15 do 29 godina. *Mjesto rođenja* većini je ispitanika (84,3%) grad Split. Najmanju homogenost u odnosu na mjesto rođenja pokazali su studenti, zato što Splitskom sveučilištu gravitiraju mladi sa šireg područja Dalmacije i iz nekih dijelova susjedne BiH. Što se tiče mjesta stalnog boravka, prevladava grad Split, u kojem živi 408 (81,1%) ispitanika, i naselja u njegovoj neposrednoj okolici. Kada je u pitanju *tip školske spreme*, kod samih ispitanika prevladava osnovna (29,8%) i srednja škola (61,8%), a kod školske spreme njihovih roditelja dominira srednjoškolsko

obrazovanje (očevi - 71,8% i majke - 71,6%). Značajan je i podatak da je gotovo petina (19,7%) očeva ispitanika završila visoku školu ili fakultet, ili stekla znanstveni stupanj. *Zanimanje ispitanika* također je određeno samom strukturom uzorka, koji dobrim dijelom čine srednjoškolci i studenti, pa su stoga 302 (ili 60 posto) ispitanika nezaposlena. Među *zanimanjima roditelja ispitanika*, najzastupljenija su ona radnička – kod 41,9 posto očeva i 25,8 posto majki (uz postotak od 21,7 posto za zanimanje domaćice). *Izvori i visina mjesečnih primanja* također su obilježeni strukturom uzorka. Džeparac od roditelja (47,5%) i vlastita zarada (45,9%) dominiraju unutar strukture primanja ispitanika. U skladu je s time i visina prihoda - najprisutnija je ona do 500 kn i između 2000 i 3000 kn, s identičnim udjelom (23,9%). Što se tiče *bračnog statusa ispitanika*, ispitanici su dominantno neoženjeni/neudane (69,6%), a na ovu činjenicu utječe i tendencija kasnijeg sklapanja brakova prisutna posljednjih desetljeća. Procjenjujući kvalitetu provođenja *slobodnog vremena*, značajan dio ispitanika (48,4%) tvrdi kako se trudi kvalitetno provesti slobodno vrijeme ali im to često ne uspijeva, a svega 33,4 posto njih tvrdi kako kvalitetno provodi slobodno vrijeme. Od aktivnosti unutar slobodnog vremena, dominira druženje s prijateljima (77,7%), gledanje televizije i slušanje radija (60,9%) te odlazak u kafiće (53,3%). Još se ističe surfanje internetom, gledanje filmova ili igranje igrica (45,7%). Istovremeno, aktivnosti koje iziskuju više kreativnosti ili angažmana rjeđe su zastupljene, pa se tako humanitarnim ili volonterskim radom učestalo bavi svega 13,9 posto ispitanika. Galerije, muzeje ili izložbe učestalo posjećuje svega 9,8 posto ispitanika, a najrazličitije tečajeve vrlo često ili često pohađa svega 14,3 njih. Mladi se dakle u svom slobodnom vremenu ne odlučuju za aktivnosti koje bi bile od pomoći ne samo njima nego i široj zajednici, što je dijelom povezano s općom rezigniranosti koja se sve više promeće u životni stil.

5.2. Značenje humora unutar interpersonalnih odnosa

Unutar istraživanja ispitano je značenje/važnost humora kao jedne od poželjnih značajki/osobina kod potencijalnog mladića/djevojke, muža/žene, prijatelja istog i suprotnog spola, te razrednog/fakultetskog kolege ili kolege/ice na poslu. Ispitanici su značenje i važnost humora unutar naznačenih odnosa procjenjivali na skali od 1 do 5 (od potpuno nevažnoga do potpuno važnog) i pokazalo se kako je u svim tipovima odnosa upravo humor bio jedna od važnijih karakteristika koja ga definira. Kod potencijalnog mladića/djevojke humor kao bitna značajka na trećem je mjestu, s prosječnom ocjenom 4,22, odmah nakon iskrenosti i otvorenosti (4,36). Humor je najslabije „plasiran” prilikom procjene poželjne karakteristike potencijalnog muža/žene. Iako je i tu ocijenjen visokom prosječnom ocjenom od 4,06, ispred njega su se našle iskrenost i otvorenost (4,41), srdačnost i ljubaznost (4,35), posjedovanje sličnih vrijednosti/stavova (4,17) i inteligencija (4,12). Hu-

mor je dobio otprilike jednake prosječne ocjene (4,17) za prijatelja istog i za prijatelja suprotnog spola (4,11); u obje vrste odnosa opet se pokazalo kako najveće značenje imaju iskrenost i otvorenost kod prijatelja istog (4,40) i kod prijatelja suprotnog spola (4,33). Kod potencijalnog prijatelja istog spola humor je bio najvažnija karakteristika nakon otvorenosti i iskrenosti, dok se kod prijatelja suprotnog spola važnom pokazala i srdačnost i ljubaznost, s prosječnom ocjenom 4,16. Humor stoga i unutar prijateljskih odnosa zauzima značajno mjesto. Naposljetku, humor je ocijenjen kao druga najznačajnija karakteristika za potencijalnog kolegu u razredu ili školi (3,68), odmah iza srdačnosti i ljubaznosti (3,71). Obilježje tih odnosa jest da nisu toliko prisni, a opet su značajni u životu pojedinca jer su svakodnevni i protežu se unutar duljih vremenskih razdoblja. Srdačnost i ljubaznost imaju najveću vrijednost jer „osiguravaju“ mirnu koegzistenciju i dobre odnose, bili oni u razrednoj ili radnoj sredini. Humor veliko značenje ima i zbog toga što održava dobru i ugodnu atmosferu, pridonoseći zabavi ali i pomažući prilikom rješavanja problema ili suočavanja sa stresom.

Sprecherova je u svom istraživanju razmatrala sličnu problematiku (Sprecher, 2002.: 463-481). Pokazalo se kako su intrinzične karakteristike poput topline, ljubaznosti, otvorenosti, ekspresivnosti i smisla za humor najvažnije i najpoželjnije unutar svih vrsta odnosa. Naše istraživanje također je pokazalo kako naznačene značajke imaju najveću važnost, te da je smisao za humor poželjan unutar svih istraživanih interpersonalnih odnosa. Samim time, on prožima ukupno življenje, živo je tkivo naših odnosa i bitan čimbenik koji pomaže njihovu održavanju i unaprjeđivanju.

5.3. Značenje humora i njegova društvena funkcija

Govoreći o kompleksnom fenomenu kao što je humor, potrebno je sagledati što ispitanici pod njim razumijevaju, tj. kako ga definiraju. Ovo istraživanje pokazalo je kako ispitanici humorom najviše smatraju viceve i dosjetke u razgovoru (297 ili 59 posto ispitanika). Vicevi i dosjetke na TV-u, radiju, internetu i drugim izvorima predstavljaju humor za 15,9 posto ispitanika; mimike, geste, imitacije, tj. humor izražen govorom tijela predstavlja humor za 9,1 posto ispitanika, a smiješne karikature, stripove ili druge grafičke prikaze 7,4 posto ispitanika ocjenjuje kao oblike humora. Humor se tako tipizirao u odnosu na oblike koje pronalazimo u svakodnevnoj konverzaciji, tj. izravnom interpersonalnom kontaktu, onome koji možemo naći u elektroničkim medijima, humoru izraženom u pisanom obliku te onome izraženom tjelesnim kretnjama. Pokazalo se da za većinu ispitanika humor predstavlja onu iskonsku humorističnu reakciju u prisutnosti drugih. Humor je stoga neraskidivo povezan s izravnim iskustvom dijaloga, pokazujući se ključnim doživljajem komunikacije, a samim time i društvenih odnosa.

Navedeno potvrđuju i brojni oblici humora koji najčešće izazivaju smijeh.

Dominiraju dosjetke u društvu prijatelja ili obitelji (32,8%), potom humor prisutan u medijima, točnije humor u filmovima ili serijama, koji izaziva smijeh kod 18,5 posto ispitanika, i smiješne zgode u svakodnevnom životu (14,1%). Humor je stoga sveprisutan u ljudskom životu i nije određen krutim pravilima, vremenom ili prostorom, može se pojaviti bilo gdje i kada, te čini život zanimljivim, sadržajnim i uzbudljivim. Ovdje ujedno postoji i statistički značajna razlika u odnosu na spol ispitanika ($p < 0,05$), odnosno muškarci u odnosu na ženske ispitanike više procjenjuju pojedine oblike humora smiješnima.

Treća kategorija koja pomaže konceptualizaciji humora jest ona koja određuje što ispitanici podrazumijevaju pod duhovitošću. Tako se njome najviše smatraju smišljanje šaljivih dosjetki u raznim situacijama (55,1%), i neočekivani obrati ili iznenađujuće smiješne situacije (17,7%), potom sposobnost imitiranja ili proizvođenja smiješnih gesti (9,9%) i pričanje šala ili viceva (9,3%). Konstruiranje humora nije jednostavan zadatak; radi se o vještini koja se iskazuje u različitim kontekstima, te zahtijeva brzu reakciju, iskru kreativnosti i dovitljivosti.

Važna dimenzija prilikom sagledavanja uloge humora u životima mladih jest i njihova procjena vlastite duhovitosti i humorističnih elemenata kojima najčešće nasmijavaju druge. Pokazalo se da svega 21,9 posto ispitanika duhovitost smatra imanentnom značajkom vlastite osobnosti, dok 48,5 posto njih tvrdi kako ponekad znaju biti duhoviti. Ispitanici stoga duhovitost sagledavaju kao „povlasticu rijetkih“.

Prilikom nasmijavanja drugih ispitanici se najčešće služe ironijom ili sarkazmom (29,6%), a slijede neočekivani obrati ili povezivanje neobičnih asocijacija (20,5%). To što se najveći postotak ispitanika služi ironijom ili sarkazmom, može se dijelom objasniti time što se mladi koriste humorom kao određenim oblikom bunta prema stvarnosti koja im se čini konfuzna i nelogična. Upravo humorom kao oblikom kritike stvarnosti često se služi 44,1 posto ispitanika. Kada sagledavamo upotrebu humora kao svojevrsnog oblika bunta protiv društvenih vrijednosti ili normi, situacija je nešto neodređenija. Najviše je ispitanika koji se humorom rijetko koriste na ovaj način (42,7%); onih je koji to često rade 34,6 posto i 22,7 posto onih koji to ne rade nikad. Iako rezultati nisu jednoznačni, značajan je broj ispitanika koji se humorom, barem u određenim trenucima, koriste kao tihom pobunom protiv vrijednosti ili pak stvarnosti u kojoj se osjećaju „zarobljeni“. Relativno je malen broj ispitanika koji najčešće nasmijavaju druge isticanjem tuđih mana (8%) i crnim humorom (4,8%), što upućuje na prisutnost etičkog elementa koji prevladava u humoru. Ispitanici se nerijetko koriste humorom kako bi se našalili na vlastiti račun, što često čini 38,2 njih, za razliku od onih koji to nikada ne čine (17,9%). Pritom šale koje drugi zbijaju na njihov račun 38,6 posto ispitanika lako prihvaća. Ovdje je uočena statistički značajna razlika ($p < 0,05$) u odnosu na dob ispitanika, pa su tako ispitanici od 15 do 24 godine skloniji naznačenim oblicima humora od onih starijih.

Osjetljivost na učinke humora ispitanici pokazuju i kroz ocjenjivanje lažnog smijeha, tj. smijanja i onda kada za to nema povoda. Tako se 29,2 posto ispitanika ipak ne smije onome što ne ocjenjuje smiješnim, ne želeći ostavljati lažan dojam i pretvarati se. Oni koji se smiju onome što im i nije smiješno, rade to iz pristojnosti kako bi smanjili osjećaj nelagode (41,2%) ili to rade kako ne bi povrijedili sugovornika. Tako ispitanici humor uglavnom rabe s iskrenim namjerama.

Humorom s ciljem zabave, što mu je najprepoznatljivija i najprimjerenija svrha, često se koristi 82,5 posto ispitanika. On često služi za ublažavanje i prevladavanje sukoba, svađa, narušenih odnosa i suočavanje s određenim emocijama. Humor je značajan element međugrupne i interpersonalne komunikacije, ali i osobnog preispitivanja i izgradnje karaktera. Mladi se njime često koriste za prevladavanje neugodnih situacija ili emocija (51,1%). S druge strane, u tu svrhu rijetko ga upotrebljava 31,4 posto ispitanika, a svega 17,5 posto mladih humorom se nikada ne koristi za prevladavanje neugodnih situacija ili emocija. Nadalje, za smanjivanje napetosti u sukobu ili svađi humorom se često koristi 46,5 posto anketiranih, a rijetko 191 anketirani ili 38 posto njih. Ispitanika je koji se humorom nikada ne služe u tu svrhu 15,5 posto.

5.4. Terapeutski učinak humora i humor u razrednom odjeljenju

U našem istraživanju ispitivali smo stavove ispitanika o humoru u različitim kontekstima i njegovim različitim ulogama. Prvi stav odnosi se na terapeutski učinak humora. Gotovo četiri petine ispitanika (79,7%) smatraju kako humor ima terapeutski učinak, što govori o prepoznavanju i prihvaćanju njegovih pozitivnih učinaka u postupku liječenja. Ispitanici povezuju smijeh s boljim raspoloženjem (85,3%); da su osobe koje se smiju ujedno privlačnije, smatra 80,9 posto ispitanika, čime se ističe ona „tajanstvena nota“ neodoljivosti i društvene poželjnosti smijeha. Smijeh naime pruža dojam pozitivnoga životnog stava, koji čini osobu privlačnom, pa tako pojedinci s razvijenim smislom za humor ujedno privlače i više pozornosti (63,4%). Humor može služiti i kao poseban stil komunikacije; u tu se svrhu njime koristi 48,7 posto ispitanika.

Humor ima bitnu ulogu unutar razrednog okruženja, i uopće, nalaže se kao nezaobilazno sredstvo koje pozitivno utječe na kvalitetu nastave (Matijević, 1992.). Elementi humora unutar nastave utječu na porast zanimljivosti gradiva (81,3%), a humor ima pozitivan učinak na razrednu atmosferu (78,9%). Humor može biti snažan i produktivan alat koji pomaže nastavnicima prilikom realizacije obrazovnih ciljeva - on kultivira duh, otklanja stres, poboljšava komunikaciju i ublažava sukob (Morrison, 2007.).

Učinkovito upotrebljavan, humor može osnažiti ili razriješiti granice grupe, ustanoviti „pravila“ ponašanja unutar razreda usmjerujući pozornost prema pojedincu koji se ogriješio o grupne norme bez njegova otvorenog izazivanja. Po-

djednako, humor može pomaknuti granice grupe u koju netko želi biti primljen ili smanjiti tenzije među grupama (Crawford prema Wallinger, 1997.: 28; Loomans i Kolberg, 2002.). Humor dopušta individuama da izraze postojeće sukobe koji ne mogu biti izravno izraženi, osnažuje grupne norme i obeshrabruje devijantnost. On stoga ima osobiti potencijal te je neosporna njegova uloga prilikom razvijanja učeničkih/studentских kreativnih potencijala s konačnim ciljem stvaranja kvalitetnijega, učinkovitijeg, ugodnijeg i zanimljivijeg obrazovnog okruženja.

6. Zaključak

Humor je esencijalno ljudsko iskustvo i „tkivo“ našega svakodnevnog života. On je zaseban element kulture sveprisutan u našim životima, a opet drukčije koncipiran kod različitih pojedinaca, grupa ili društava. Humor ne prenosi samo obrasce ponašanja nego i vrijednosti i znanja, predstavljajući rutinsku, uobičajenu i svakodnevnu pojavu, uzetu najčešće zdravo za gotovo unutar širega životnog iskustva. Humor ima ulogu tzv. nadglednog „uređaja“, omogućujući govorniku bolji uvid u određeni događaj, svladavanje svijeta pojavnih i stvarnih identiteta, potvrđivanje obrazaca sviđanja ili identifikacije, signaliziranje političkih saveza (Rossel, 198.: 134). Unutar društvene interakcije akteri su zaokupljeni realizacijom određenog dojma pa je humor ovdje sredstvo kojim se određena uloga uspješnije kreira. Njime se ublažuju tenzije između onoga što bi pojedinac učinio spontano i onoga što se očekuje na osnovi njegove uloge (Ritzer, 1997.: 195-201).

Humorom se valja pažljivo koristiti i biti svjestan njegova utjecaja kako se on ne bi pretvorio u element razdora i sukoba. Stoga se treba služiti njime s primjerenom osjetljivošću za osjećaje, stavove i vrijednosti drugih. Istražujući humor u kontekstu uloge i značenja u životima mladih, došli smo do zaključka kako njegovi učinci mogu biti upotrijebljeni za promjenu slike mladih u očima starije generacije i za njihovu integraciju kao punopravnih članova društva. Naravno, za prevladavanje stereotipa o mladima treba umnogome prevladati i stereotipe o neozbiljnosti fenomena humora te prihvatiti činjenicu kako je on puno više od pukog sredstva zabave. Ako ga se tako shvati, otvara se prostor poboljšavanju intergeneracijskih, ali i intrageneracijskih odnosa. Nadalje, globalnom dostupnošću i popularnošću humorističnih serija i filmova kojima se prelaze nadnacionalne i kontinentalne granice, humor se jednim dijelom univerzalizira. Novi mediji ovdje imaju ključnu ulogu, što posebice vrijedi za mlade, koji odrastaju pod njihovim izrazitim utjecajem, a koji samo stvara privid zajedničkoga socijalnog podrijetla i poostvaruje dominantne vrijednosti. Unatoč tome, ne smije se podcijeniti lokalni humor, koji se razvija zbog zajedničkih iskustava i sličnih pogleda na svijet.

Humor prelazi granice zabave te pruža doprinos i unutar drugih područja života. On je „glas“ obespravljenih i onih u nepovoljnom položaju. Humor je, konačno, naš vjerni pratitelj i oslonac na životnom putu koji nam nudi i ostvaru-

je prijateljstvo, zabavu, uspjeh, spokoj i duhovnu ravnotežu. Humor konfrontira svakodnevne životne situacije s duhovitošću pomažući nam da spoznamo i istražimo dosad nepoznate dimenzije života koje smo previdjeli obuzeti nastojanjem da ih „ukalupimo“ u prividni obrazac „normalnosti“.

LITERATURA

1. ADAMLE, N. K.; RUTH, L. (2005.): Humor in hospice care: Who, where, and how much? *Am J Hosp Palliate Care* 22: 287- 290. <http://bul.sagepub.com> (18.11.2007)
2. BAUMGARTNER, C. J. (2007.): Humor on the Next Frontier: Youth, Online Political Humor, and the Jib Jab Effect. *Social Science Computer Review* 25: 319-337. <http://bul.sagepub.com> (18.11.2007)
3. BILLIG, M. (2005.): *Laughter and Ridicule: Towards a Social Critique of Humor*, London: Sage.
4. DAVIES, C. (1984.): Commentary on Anton C. Zijderveld's Trend Report on The *Sociology of Humor and Laughter Current Sociology* 34: 142-157.
5. FOX, S. (1990.): The Ethnography of Humor and the Problem of Social Reality. *Sociology* 24: 431-446. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
6. GINMAN, M.; VON UNGERN-STERNBERG, S. (2003.): Cartoons as information. *Journal of Information Science* 29: 69-77. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
7. GUNSTER, S. (2002.): All about Nothing: Difference; Affect and Seinfeld. *Television New Media*, 6: 200-223. <http://bul.sagepub.com> (14.11.2007)
8. HANCKOK, T. J. (2004.): Verbal Irony Use in Face-To-Face and Computer-Mediated Conversations. *Journal of Language and Social Psychology* 23: 447-463. <http://bul.sagepub.com> (18.11.2007)
9. HARWOOD, J.; GILES, H. (1992.): Don't make me laugh: Age representation in Humorous Context. *Discourse Society* 3: 403- 436. <http://bul.sagepub.com> (14.11.2007)
10. HOLBERT, R. L. (2005.): A Typology for the Study of Entertainment Television and Politics. *American Behavioral Scientist* 49: 436-453. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
11. HOLMAN, V.; KELLY, D. (2001.): Introduction. War in the twentieth century: the functioning of humor in cultural representation. *Journal off European Studies* 34: 247- 263. <http://bul.sagepub.com> (14.11.2007)
12. ILIŠIN, V. (1999.): *Mladi na margini društva i politike*, Zagreb: Alinea.
13. IVANKO, L. S.; PEXMAN P. M.; OLINECK K. M. (2004.): How Sarcastic are You?: Individual Differences and Verbal Irony. *Journal of Language and Social Psychology* 23: 244-271. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
14. JAMES, H. D. (1995.): Humor: A Holistic Nursing Intervention. *J Holist Nurs* 13: 239-247. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
15. KRUSE, G. B.; PRAZAK, M. (2006.): Humor and Older Adults: What Makes Them Laugh? *J Holist Nurs* 24: 188-193. <http://bul.sagepub.com> (14.11.2007)

16. LENNOX, T. J.; ASHFORTH, B. J. (2002.): From 'I' to 'we': The role of putdown humor and identity in the development of a temporary group. *Human Relations Volume* 55(1): 55–88. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
17. LOOMANS, D., KOLBERG, K. (2002.) *The Laughing Classroom: Everyone's Guide to Teaching With Humor and Play*, Navato: New World Library.
18. MATIJEVIĆ, M. (1992.): Humor u nastavi. *Istraživanja odgoja i obrazovanja* 9: 31-46.
19. MIK-MAYER, N. (2007) Interpersonal Relations or Jokes of Social Structure? Laughter in Social Work. *Qualitative Social Work* 6: 9-27. <http://bul.sagepub.com> (18.11.2007)
20. MORRISON, M. K. (2007) *Using Humor to Maximize Learning: The Links Between Positive Emotions and Education*, Lanham, MD: Rowan and Littlefield
21. PEXMAN, M. P.; OLINECK, K. M. (2002.): Understanding Irony: How Do Stereotypes Cue Speaker Intent? *Journal of Language and Social Psychology*, 21: 245-274. <http://bul.sagepub.com> (14.11.2007)
22. RITZER, G. (1997.): *Suvremena sociološka teorija*, Zagreb: Nakladni zavod Globus
23. ROSSEL, D. R. (1981.): Word Play: Metaphor and Humor in the Small Group. *Small Group Research* 12: 116-131. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
24. SHIBLES, W. (2007.): Humor reference guide: A comprehensive classification and analysis, <http://www.uniduesseldorf.de/WWW/MathNat/Ruch/Journals.html>; (17.11.2007)
25. SPRECHER, S.; REGAN, P. C. (2002.): Liking Some Things (in Some People) more than Others: Partner Preferences in Romantic Relationships and Friendships. *Journal of Social and Personal Relationships* 19: 463-481. <http://bul.sagepub.com> (25.11.2007)
26. WALLINGER, M. L. (1997.): Don't Smile Before Christmas: The Role of Humor in Education, *NASSP Bulletin* 81 (589): 27-34
27. WILSON, D. G. (1990.): Ideology and Humor Preferences, *International Political Science Review* (11): 461-472.
28. ZIJDERVELD, C. A. (1983.): Humor and Laughter in the Social Fabric. *Current Sociology* 31: 37-57. <http://bul.sagepub.com> (18.11.2007)

UDC 316.77:159.942.3
Original scientific article
Accepted: 18th May 2010
Confirmed: 22nd June 2010

THE IMPORTANCE AND THE ROLE OF HUMOR IN YOUNG PEOPLE'S EVERYDAY LIVES

Renata RELJA, Ph.D.

The Department of Sociology
The Faculty of Philosophy in Split

E-mail: rrelja@ffst.hr

Danijel BATURINA

BA in Sociology

E-mail: aenpidi@yahoo.com

***Summary:** The complexity of the humor phenomenon/occurrence which is inherent to all socio-cultural environments within all periods, as well as intimacy issues, has determined the author's interest for this subject. It resulted with the analysis of the role and the importance of humor in young people's lives. Empirical research has covered 503 respondents in the city of Split. Field research was being conducted from May to July 2008th, and it used survey as a method. Within the research we found that humor is required as an essential element of communication and social relations. At the same time the concept of wit as a key constituent of personality was being analyzed. It was found that humor is often used with the purpose of entertainment and as an efficient method for overcoming conflicts, arguments and disturbed relationships. The youths notice the therapeutic effects of humor as well as its indispensable role in a homeroom, in improving the quality of the educational process. Finally, humor is much more than a mere entertainment. It opens a space for the improvement of the intergeneration relations, and the results represent the contribution to the sociology of entertainment as a separate sociological discipline.*

***Keywords:** humor, laughter, youths, fun, culture, humor in a homeroom, the therapeutic effects of humor, the sociology of entertainment*
